

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนในด้านปัจจัยในการดำเนินงาน กระบวนการดำเนินงาน และผลในการดำเนินงานและศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วยครูผู้สอน จำนวน 284 คน และผู้บริหาร จำนวน 12 คน โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตการสอน ได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์และนำไปบรรยายเพิ่มเติมในส่วนที่สัมพันธ์กับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ครูผู้สอนในโรงเรียนปฏิรูปการศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และเกินกว่าครึ่ง มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ครูผู้สอนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์ในการสอนอยู่ระหว่าง 16-20 ปี และครูผู้สอนส่วนใหญ่มีจำนวนคาบในการสอนประมาณ 26-30 คาบต่อสัปดาห์

ส่วนผู้บริหารโรงเรียนปฏิรูปการศึกษาทั้ง 12 โรงเรียนเป็นเพศชาย สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี 6 คน ระดับปริญญาโท 6 คน ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้บริหารส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการบริหาร 10-19 ปี

2. การดำเนินงานปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

2.1 ด้านปัจจัยในการดำเนินงาน

โรงเรียนได้สร้างความรู้และความเข้าใจแก่ครูและบุคลากร โดยการส่งเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาในเรื่องการจัดทำแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ และโรงเรียนแก้ปัญหาการขาดแคลนครูและบุคลากร โดยการจ้างครูอัตราจ้างช่วยสอนในรายวิชาที่ขาดแคลนและมีความสำคัญจำเป็น สำหรับความพร้อมด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน ประเภทสิ่งพิมพ์ ส่วนใหญ่มีสภาพดี ส่วนประเภทที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ครึ่งหนึ่งมีสภาพดี ตรงกับความต้องการในการใช้

งานและอีกครั้งหนึ่งมีสภาพดีแต่ไม่ตรงกับความต้องการในการใช้งาน ส่วนความพร้อมด้านอาคารสถานที่ อาคารเรียน และห้องเรียนมีสภาพดี สามารถใช้งานได้ ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีสภาพดี มีความพร้อมในการใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะมีเพียงบางโรงเรียนที่ไม่มีห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ผู้บริหารและครูผู้สอนระบุตรงกันว่า ห้องปฏิบัติการทางภาษาและห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ มีจำนวนไม่เพียงพอกับการใช้งาน ส่วนห้องสมุดนั้นมีสภาพดี สามารถใช้งานได้ และความพร้อมในด้านงบประมาณ โรงเรียนมีงบประมาณสนับสนุนจากเงินรายได้ของโรงเรียนและการบริจาคของชุมชนในส่วนที่เพิ่มเติมจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด ครูผู้สอนและผู้บริหารระบุถึงการใช้จ่ายงบประมาณว่า งบประมาณส่วนใหญ่จะถูกนำไปใช้ในการทำโรงเรียนให้เป็นปัจจุบันโดยการพัฒนาอาคารสถานที่ และบริเวณโรงเรียน

2.2 ด้านกระบวนการดำเนินงาน

2.2.1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น และส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยร่วมวางแผน และกำหนดนโยบายของโรงเรียน ส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร โดยร่วมเป็นวิทยากรในรายวิชาอาชีพต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และเป็นแหล่งวิทยากรในการจัดการเรียนการสอน

2.2.2 การวางแผนการสอน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการจัดทำแผนการสอนโดยดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อวางแผนการสอนด้วยตนเอง และร่วมประชุมปฏิบัติการในระดับชั้นเดียวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายในการวางแผนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้และประสบการณ์ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

2.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง จากการทดลองปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยใช้วิธีสอนที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบและเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอน ส่วนการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างความรู้ใหม่ ครูผู้สอนได้ใช้กระบวนการกลุ่มที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิด และร่วมกันปฏิบัติ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ฝึกแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในโรงเรียนและชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ มีการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษา ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษา ใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน ส่วนการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีสอน

สอดคล้องในการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ซึ่งพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่คงเน้นการสอนแบบบรรยายและใช้กระบวนการกลุ่มเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน ไม่ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ฝึกกระบวนการคิด และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.2.4 การใช้สื่อการเรียนการสอน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่เลือกใช้สื่อ อุปกรณ์ ในการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนการใช้ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษาในการสอนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อฝึกทักษะในการฟัง พูด อ่าน และเขียนจากสำเนียงของเจ้าของภาษา ใช้ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ในการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ในการทำการทดลอง และปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ และใช้ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ในการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับการใช้คอมพิวเตอร์เบื้องต้น และในการใช้ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ได้มีการจัดทำตารางการใช้เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้อย่างทั่วถึง และส่งเสริมให้ครูใช้ห้องปฏิบัติการในการจัดการเรียนการสอนโดยส่งครูไปอบรมและฝึกการใช้ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ

2.2.5 การวัดและประเมินผล

ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีจุดประสงค์ในการวัดและประเมินผลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอน ส่วนการวางแผนในการวัดและประเมินผลได้กำหนดวิธีการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนและส่วนใหญ่ยังคงเน้นการใช้ข้อทดสอบเป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผล และใช้วิธีการตรวจผลงานและการประเมินจากแฟ้มสะสมงานของนักเรียน เพิ่มเติมจากการใช้ข้อทดสอบ

2.2.6 การนิเทศการเรียนการสอน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการนิเทศการเรียนการสอนโดยการร่วมมือและช่วยเหลือกันในการพัฒนาการเรียนการสอน การดำเนินงานนิเทศการเรียนการสอนนั้นได้มีการกำหนดเป็นโครงการ โดยมีคณะกรรมการนิเทศเป็นผู้รับผิดชอบในการนิเทศการเรียนการสอน ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่า วิธีการที่ใช้ในการนิเทศคือการสังเกตการสอน การให้คำปรึกษา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ

2.3 ผลการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนเห็นว่า โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และชุมชนให้การสนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตรโดยการร่วมเป็นวิทยากร และเป็นแหล่งวิทยาการในการจัดการเรียนการสอนซึ่งมีความสอดคล้องกับผู้บริหารที่ระบุว่า ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

หลักสูตรโดยร่วมเป็นวิทยากรในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอาชีพ และมีการใช้แหล่งวิทยากรในท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน

ส่วนในด้านผลกระทบต่อครูและนักเรียนนั้น ครูผู้สอนได้ใช้วิธีสอนที่หลากหลายขึ้น ในการจัดการเรียนการสอนและได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ปฏิบัติมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนยังได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระดับมาก ในด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความเป็นประชาธิปไตย และมีสุขภาพกายและจิตที่ดี ปราศจากการเสพติดให้โทษ ส่วนความรู้ความสามารถทางความคิด ความสามารถในการแสวงหาความรู้ และการมีทักษะในการปฏิบัติงานและคุณลักษณะอื่น ๆ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาในระดับปานกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ที่พบว่าครูผู้สอนยังไม่ปรับเปลี่ยนวิธีสอน ยังคงใช้วิธีสอนแบบบรรยาย ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

ผู้บริหารและครูผู้สอนได้ระบุถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ ขาดแหล่งวิทยากร/แหล่งงบประมาณ และครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนปัญหาในการวางแผนการสอนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่สามารถเขียนแผนการสอนที่กำหนดให้จุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรม นำไปสู่การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงได้ และครูผู้สอนต้องสอนหลายวิชา จึงไม่มีเวลาในการวางแผนการสอน นอกจากนี้ผู้บริหารยังระบุว่า ครูผู้สอนมักไม่เห็นความสำคัญของแผนการสอน ส่วนใหญ่จึงทำเพื่อส่งผู้บริหารตรวจ ไม่ได้ทำเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีปัญหาครูผู้สอนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงได้เนื่องจากครูผู้สอนไม่เปลี่ยนแปลงวิธีสอนยังคงใช้วิธีสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง และขาดงบประมาณในการสนับสนุนการจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน สื่อและวัสดุอุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการต่าง ๆ มีจำนวนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการวัดและการสร้างเครื่องมือในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ครูและบุคลากรไม่ให้ความสำคัญในการนิเทศการเรียนการสอนภายในโรงเรียน

อภิปรายผล

ในการวิจัยเพื่อประเมินการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ในครั้งนี้ ผลการวิจัยทำให้ทราบข้อมูลในด้านปัจจัยในการดำเนินงาน กระบวนการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งมีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้

ด้านปัจจัยในการดำเนินงาน

จากการศึกษาความพร้อมของปัจจัยในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ พบว่า ในด้านความพร้อมของครูและบุคลากร ทุกโรงเรียนได้เตรียมความพร้อมให้แก่ครู และบุคลากรโดยการส่งเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ในเรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ และการดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยส่งเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานที่จัดขึ้นทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด ซึ่งผลการศึกษา มีความสอดคล้องกับรายงานการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 4) ที่สรุปไว้ว่า ได้มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานของการปฏิรูปการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ให้กับครูและบุคลากรทั่วประเทศ แสดงให้เห็นว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นความสำคัญในการพัฒนาครูและบุคลากร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ดังที่ วิโรจน์ มังคละมณี (2539, หน้า 48) ได้กล่าวไว้ว่า การเตรียมบุคลากรในการใช้หลักสูตรจะต้องดำเนินการให้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ความเข้าใจจนสามารถปฏิบัติได้เป็นแนวทางเดียวกัน และเกิดความร่วมมือต่อกันเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ อำนาจ จันทรแป้น (2538, หน้า 12) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การพัฒนาครูเป็นหัวใจของการพัฒนา เพราะการพัฒนานวัตกรรมที่เกิดขึ้นภายนอกโรงเรียนแล้วถ่ายทอดมาสู่โรงเรียน จะไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายใด ๆ จนกว่าผู้ใช้ (ครูผู้สอน) จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับทุกขั้นตอนของกระบวนการนวัตกรรมนั้น ส่วนความพร้อมในด้านอื่น ๆ ผลการวิจัยพบว่า ในด้านวัสดุ อุปกรณ์ ส่วนใหญ่มีสภาพดี มีความพร้อม ในการที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนในด้านอาคารสถานที่ อาคารเรียน ห้องเรียน และห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีสภาพดี สามารถใช้งานได้ มีเพียงบางโรงเรียนเท่านั้นที่ไม่มีห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ส่วนด้านงบประมาณนอกจากจะได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัดแล้วโรงเรียนยังมีเงินสนับสนุนจากเงินรายได้ของโรงเรียน และเงินจากการบริจาคของชุมชน จะเห็นได้ว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีความพร้อมในด้านปัจจัยที่จะสนับสนุนการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 131-132) ได้กล่าวถึงการจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนว่า การที่หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายได้นั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยหลาย ๆ ด้านมาเสริมโรงเรียนควรสำรวจดูปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงขนาดของห้องเรียน จำนวน นักเรียน สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ การสอนต่าง ๆ ต้องมีให้พร้อม จะช่วยให้โรงเรียนดำเนินงานจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษานั้นกระทรวงศึกษาธิการได้ให้การสนับสนุนปัจจัยในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดทำโรงเรียนให้เป็นปัจจุบัน การจัดสรรครุภัณฑ์ที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน จัดทำคู่มือ เอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน พัฒนาครูผู้สอนให้ปรับเปลี่ยน

แนวคิดในการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 4-9) ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาประสบผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ด้านกระบวนการดำเนินงาน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยร่วมวางแผนและกำหนดนโยบายของโรงเรียน และร่วมเป็นวิทยากรและแหล่งวิทยาการในการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับแนวดำเนินการของหลักสูตรประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ซึ่งกำหนดไว้ว่า ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 7) ซึ่งกำหนดไว้ว่า ให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ อำนาจ จันทรแป้น (2532, หน้า 5) ได้ชี้แนะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า สถานที่ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาหลักสูตรคือ สถานที่ที่ผู้เรียนและผู้สอนพบกันคือ โรงเรียนนั่นเอง และได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียนไว้ว่า โรงเรียนเป็นผู้รับภาระในการจัดการศึกษาให้กับชุมชน โรงเรียนจึงควรมีส่วนในการกำหนดหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น กรมวิชาการ (2539) และอำนาจ จันทรแป้น (2539, หน้า 6) ได้เสนอแนะแนวทางไว้ในหลายลักษณะ เช่น การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับ/เพิ่มเติมรายละเอียด เนื้อหา การปรับ/จัดทำสื่อการสอน และการจัดทำรายวิชาขึ้นใหม่ นอกจากนี้โรงเรียนยังต้องมีหน้าที่ในการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น จัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540, หน้า 4) แต่ปัญหาสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นพบว่า ยังขาดแหล่งวิทยาการและแหล่งงบประมาณที่จะสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และยังมีปัญหาครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้

การวางแผนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการจัดทำแผนการสอนโดยการวางแผนการสอนด้วยตนเองและร่วมมือกับครูผู้สอนในระดับชั้นเดียวกัน สอดคล้องกับ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2538, หน้า 185) กล่าวว่า การวางแผนการสอนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการสอน เป็นการเตรียมการสอนล่วงหน้าก่อนการสอน และการที่ครูจัดทำกำหนดการสอน และ

แผนการสอนด้วยตนเองนับว่าเป็นวิธีที่เหมาะสม สอดคล้องกับ วิโรจน์ มังคละมณี (2539, หน้า 212) ได้กล่าวไว้ว่า แผนการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน เพราะแผนการสอนจะกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนแต่ละครั้งไว้อย่างละเอียด ซึ่งอย่างน้อยที่สุดจะต้องกำหนดจำนวนคาบเวลาที่ใช้สอน สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดผลประเมินผล แผนการสอนจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของการเรียนการสอน การได้จัดทำแผนการสอนล่วงหน้าไว้ได้ดี เมื่อปฏิบัติการสอนจริงจะทำให้ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนว่า สอนได้ครบถ้วนตามหลักสูตรกำหนด สอนได้ตรงตามแนวทางของหลักสูตร วัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนได้จริง และมั่นใจได้ว่า จะสอนได้ทันตามกำหนด ดังนั้นแผนการสอนที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนการสอนคือ แผนการสอนที่ผู้สอนจัดทำขึ้นอย่างถูกต้องตามหลักการ และวิธีการจัดทำแผนการสอน นอกจากนี้ อำนาจ จันทรแป้น (2532, หน้า 7) ยังได้กล่าวถึงการวางแผนการสอนไว้ว่า การวางแผนที่ได้ออกแบบอย่างมีระบบและสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และข้อจำกัดต่าง ๆ จะทำให้ครูผู้สอนสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและในการวางแผนการสอนนั้น ครูผู้สอนต้องตอบคำถามต่อไปนี้คือ สอนใคร สอนทำไม สอนอะไร สอนอย่างไร มีแหล่งวิทยาการใดบ้าง และมีการประเมินผลอย่างไร

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ครูผู้สอนมีจุดมุ่งหมายในการวางแผนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้และประสบการณ์ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันได้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539 ก, หน้า 6) ที่มุ่งจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีลักษณะที่พึงประสงค์ มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างความรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานการเรียนรู้โลกแห่งอนาคต เสริมศรี ไชยศรี (2528) กล่าวว่า การวางแผนการสอนเป็นการวางแผนทางปฏิบัติ หากมีการวางแผนล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษรจะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีระบบ และในการวางแผนมีความจำเป็นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชา ระยะเวลา โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีปัญญา รู้จักคิด วิเคราะห์ วิจัย ช่างสังเกต ละเอียดถี่ถ้วน มีเหตุผล มีความคิดริเริ่ม รักความก้าวหน้า มองเห็นการณ์ไกลอย่างมีโลกทัศน์ และเป็นตัวของตัวเอง

การจัดการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ก, หน้า 13) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ให้มีความสามารถทางความคิด มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามีหลายวิธี แต่จุดเน้นสำคัญของวิธีการเหล่านี้คือการให้นักเรียน

เป็นศูนย์กลางให้นักเรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติและแสวงหาความรู้ การจัดการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ ต้องจัดให้มีองค์ประกอบการเรียนรู้ทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ การรับรู้ การบูรณาการความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวิธีสอนที่เลือกใช้ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่แม้จะระบุตรงกันว่า ได้จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงโดยใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ นั้น แต่จากการสังเกตการสอนพบว่า ครูผู้สอนยังคงไม่เปลี่ยนวิธีการ ในการสอนส่วนใหญ่ยังคงเน้นครูเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน ยังใช้วิธีสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และใช้กระบวนการคิดในการเรียนรู้ มีครูผู้สอนเพียงบางส่วนที่นำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ในเรื่องนี้ ประเวศ วะสี (2539, หน้า 76-78) กล่าวว่า การศึกษาทุกวันนี้เน้นการถ่ายทอดความรู้ และการท่องจำเนื้อหา ทำให้เกิดความอ่อนแอทางปัญญาคือ คิดไม่เป็น ทำไม่เป็น และไม่เกิดคุณลักษณะที่ควรมีทั้งของผู้เรียนและของครู ควรมีการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ลดการเรียนในห้องเรียนแบบเก่าลง เพื่อความหลากหลายของการเรียน จากการสัมผัสจริง จากการทำกิจกรรม จากสื่อ จากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหรือกระบวนการกลุ่ม ฝึกทักษะการเผชิญและการแก้ปัญหาจากสถานการณ์รอบตัว ฝึกวิธีคิดที่นำไปสู่ปัญหาที่เข้าใจอะไรได้ลึกซึ้ง และเชื่อมโยง และต้องเปลี่ยนจินตนาการจากการศึกษา คือ การท่องหนังสือมาเป็นการศึกษาคือการเรียนรู้ที่สามารถแก้ปัญหาทั้งมวล และทำให้เกิดความเข้มแข็งจากการคิด การทำกันจริง ๆ สอดคล้องกับ รุ่ง แก้วแดง (2540, หน้า 8) ที่กล่าวว่า รูปแบบการเรียนที่เป็นปัญหาของไทยในปัจจุบันคือ การสอนโดยครูเป็นผู้หาความรู้ แล้วนำมาบอกให้นักเรียนจดและท่องจำ ซึ่งตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ การเรียนในลักษณะนี้ไม่ได้ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก เพราะไม่ได้สอนให้เด็กรู้จักคิด วิเคราะห์ หรือค้นคว้าด้วยตนเอง คนไทยจึงขาดทักษะในการแสวงหาความรู้ ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ผลก็คือ คนไทยขาดศักยภาพในการแข่งขันกันในสังคมโลก เนื่องจากการเรียนเน้นแต่การท่องจึงไม่มีการปฏิบัติจริง การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมจะต้องเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการสอนให้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by doing) เรียนรู้จากการแก้ปัญหา ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาการเรียนรู้มากขึ้น และในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษา เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษา ใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยการสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 2) ที่ได้กำหนดจุดเน้นในการพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งส่งเสริมการสอนภาษาไทย

แบบมุ่งประสบการณ์การสอนภาษาอังกฤษเพื่อสร้างพื้นฐานขั้นต้นและการใช้ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง

การใช้สื่อการสอน ผลจากการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับ เดวีส์ (Davies, 1981: 192 อ้างใน กิตานันท์ มะลิทอง, 2536, หน้า 84) กล่าวว่า สื่อการสอนที่ใช้ในแต่ละครั้งจะต้องมีความสอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน กิจกรรม และสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ และในการใช้สื่อ นวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนนั้น จะเห็นได้ว่า โรงเรียนปฏิรูปการศึกษาทุกโรงเรียน จะได้รับการจัดสรรสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน เช่น อุปกรณ์ฝึกทักษะทางภาษา อุปกรณ์วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และเอกสารประกอบการสอนต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้ใช้ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา จะมีเพียงการใช้ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ที่ไม่ได้รับการส่งเสริมให้ใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากมีจำนวนไม่เพียงพอในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในเรื่องนี้ บิลล์ เกตส์ (Bill Gates, 1995 : p. 286) เจ้าของบริษัทไมโครซอฟท์ที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในธุรกิจคอมพิวเตอร์คนหนึ่งของโลก ได้เขียนหนังสือ The road ahead ซึ่งเสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาไว้ว่า การเรียนไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน และอยู่ภายใต้การควบคุมกำกับของครูเท่านั้น ในยุคปัจจุบันคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะทางด่วนข้อมูล (Information Superhighway) ซึ่งกำลังจะมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาของมนุษย์และ บิลล์ เกตส์ ยังมองว่า ในอนาคตห้องเรียนทุกห้องจะมีสื่อผสม (Multimedia) จากเครื่องคอมพิวเตอร์ที่เด็กสามารถเลือกเรียนเรื่องต่าง ๆ ได้ตามต้องการ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการผลิตสื่อผสมจากบริษัทต่าง ๆ ไว้มากมายในรูปของ CD-ROM บนทางด่วนข้อมูล โดยเชื่อมเข้ากับ Internet ที่เป็นระบบ World Wide Web ช่วยให้เด็กสามารถเห็นภาพ ฟังเสียง ดูการเคลื่อนไหว และมีสถานการณ์สมมติต่าง ๆ ที่ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ จะเห็นได้ว่า สื่อ นวัตกรรมที่ทันสมัยมีความสำคัญและจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งโรงเรียนในอนาคตจะต้องจัดหาไว้

การวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนยังคงใช้ข้อทดสอบเป็นเครื่องมือหลักในการวัดและประเมินผล สอดคล้องกับประพันธ์ ศรีสว่าง และคณะ (2540, หน้า 33) ที่พบว่า ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้นักเรียน ปฏิบัติโดยใช้แบบทดสอบและบางส่วนใช้วิธีการตรวจผลงาน และการประเมินผลจากแฟ้มสะสมงานของนักเรียน และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนของผู้เรียน และได้กำหนดวิธีวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งไม่สอดคล้อง สำนักงานคณะกรรมการ-

การประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 2) ซึ่งได้กำหนดจุดเน้นในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยมุ่งส่งเสริมให้ใช้การวัดและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง โดยลดความสำคัญของการใช้ข้อสอบ และเพิ่มการสังเกตพฤติกรรมและการรวบรวมข้อมูล รุ่ง แก้วแดง (2541, หน้า 2) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาได้สร้างความทุกข์ให้แก่ผู้เรียนเนื่องจากเนื้อหาที่สอนไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กต้องมีความทุกข์ เพราะต้องท่องจำตลอดเวลาเพื่อให้สามารถสอบได้ ทำให้เด็กมีเจตคติต่อการเรียนไปในทางลบมองว่าการเรียนไม่ใช่เรื่องสนุก ไม่มีความสุข และเพิ่มความเครียดให้เด็กมากขึ้น ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา จึงเน้นให้ครูมีการปรับเปลี่ยนวิธีสอนมาเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกันด้วย ดังที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ (2539 ข, หน้า 8) ไว้ว่า ปฏิรูประบบการวัดผลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดเน้นพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เรียน และใช้ผลการประเมินในการพัฒนา ผู้เรียน และกระบวนการเรียนการสอนให้ใช้ผลการเรียนสะสมและลดความสำคัญของข้อสอบ กรมวิชาการ (2539, หน้า 84-85) ได้เสนอแนวคิดในการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ไว้ว่า เป็นการประเมินผลการเรียนจากการที่ครูเฝ้าดูนักเรียน โดยอาศัยการสังเกต และการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนอยู่กับครู ซึ่งการเรียนการสอนนั้นต้องเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ค้นพบความรู้ เป็นผู้ผลิตผลงาน และนักเรียนจะต้องมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริงในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง วิธีการประเมินจากสภาพจริงจะครอบคลุมการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) การจัดนิทรรศการ การทำงานกลุ่ม การแสดงการกระทำ การแสดงออก (Performance) โครงการ การนำเสนองาน ตลอดจนการทำทดลองต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการประเมินจากสภาพจริงของการเรียนการสอน และ สาเหตุสำคัญที่ครูผู้สอนในโรงเรียนปฏิรูปการศึกษาไม่สามารถใช้วิธีวัดและประเมินผลจากสภาพจริงได้นั้น เนื่องจาก ขาดความรู้ความเข้าใจในวิธีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และไม่สามารถสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริงของผู้เรียนได้

การนิเทศการเรียนการสอน จากผลการวิจัยพบว่า ในการนิเทศการเรียนการสอนภายในโรงเรียนนั้น ทุกโรงเรียนมีการจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการนิเทศ และนิเทศการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการ สังเกตการสอน การให้คำปรึกษา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ข, หน้า 4) กล่าวว่า โรงเรียนจะต้องจัดให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของทั้งผู้บริหาร ครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และนำไปสู่การพัฒนางาน โดยการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ประเมินตนเอง ปรับปรุง และพัฒนางาน

ให้มีคุณภาพสูงขึ้นอยู่เสมอและเกี่ยวกับวิธีการนิเทศนั้น หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย (2534, หน้า 18) กล่าวถึงวิธีการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งสามารถเลือกใช้ได้หลากหลายโดยการประชุมครู การเยี่ยมชั้นเรียนและสังเกตการสอน การให้คำปรึกษาทั้งรายบุคคลและกลุ่ม การให้ศึกษาจากเอกสาร การสนทนาทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรม และการพาไปศึกษานอกสถานที่ และจากการศึกษายังพบประเด็นที่น่าสนใจ คือในการวางแผนการนิเทศไม่ได้มีการทำความเข้าใจระหว่างผู้นิเทศและรับการนิเทศ ครูผู้สอนจึงไม่เห็นความสำคัญของการนิเทศ และเมื่อนิเทศแล้วเกิดความขัดแย้ง ครูจึงไม่ชอบและไม่ยอมรับผลการนิเทศ เห็นการนิเทศเป็นการจับผิด เป็นการค้นหาข้อบกพร่องของผู้สอน จึงทำให้ผลการนิเทศไม่เป็นไปตามเป้าหมายในการนิเทศการเรียนการสอน

ด้านผลในการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน จากผลการวิจัยพบว่า ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และความต้องการของท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ว่าให้ประชาชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539 ก, หน้า 7)

ในการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่จะไม่มีมีการปรับเปลี่ยนวิธีสอน แต่ก็มีส่วนที่ได้เห็นความสำคัญในการจัดการเรียนให้มีความหลากหลายขึ้น และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติมากขึ้นทั้งนี้เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่มีภาระงานมากจึงไม่มีเวลาในการที่จะเตรียมการสอนในเรื่องนี้ ธนากรกลสิกรไทย (2539 ข, หน้า 32) กล่าวว่า ครูเป็นปัจจัยหลักของความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพทุกด้านของการศึกษา เพราะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของครู จึงเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ ดังนั้นเมื่อโรงเรียนได้รับนโยบายให้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในฐานะที่เป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติจะต้องมีการเตรียมบุคลากรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น จึงจะทำให้การดำเนินงานในการปฏิรูปการศึกษาประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายและแนวทางที่กำหนดไว้

ส่วนผลกระทบต่อผู้เรียนนั้น พบว่า ผลการดำเนินงานปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนได้ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระดับมากทางด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความเป็นประชาธิปไตย มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ปราศจากการเสพติดให้โทษ ส่วนความสามารถทางด้านการคิด ความสามารถในการแสวงหาความรู้ ทักษะในการปฏิบัติงานเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ผลการปฏิรูปหลักสูตรและ

กระบวนการเรียนการสอนส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ และความสามารถของผู้เรียนและคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการที่จะพัฒนาการศึกษาโดยการปฏิรูปการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อผลในการพัฒนาผลผลิตทางการศึกษาคือผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้

ผลการวิจัยเพื่อประเมินการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชรในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ทุกโรงเรียนแม้จะได้รับการจัดสรรงบประมาณวัสดุ อุปกรณ์ที่ทันสมัย เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา แต่ปัจจัยที่ได้รับมักไม่สอดคล้องกับความต้องการ ควรมีการกระจายอำนาจให้โรงเรียนสามารถที่จะบริหารจัดการในการสนับสนุนปัจจัยในการจัดการเรียนการสอนได้
2. ควรมีการวางแผนร่วมกันของครูและบุคลากรในโรงเรียน ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถนำแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อไป
3. ครูผู้สอนควรมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอนโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ และได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองมากที่สุด ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังมีแนวทางการดำเนินงานในการปฏิรูปการศึกษาที่ควรได้รับการศึกษาวิจัยอีกหลายประเด็น จึงขอเสนอแนะไว้ดังนี้

1. ควรศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาในด้านอื่น ๆ ได้แก่ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนต่อไป
2. ควรศึกษาการใช้สื่อ นวัตกรรมและห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้แนวทางในการเลือกและจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมต่อไป
3. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น